

Instruments

L'ús de l'article determinat i dels descriptius geogràfics en la toponímia catalana

Autor

Joan Anton Rabella
Institut d'Estudis Catalans

Probablement les dues qüestions que, des de l'àmbit de l'assessorament lingüístic, generen més consultes sobre toponímia catalana són l'ús de l'article i dels descriptius geogràfics, que presenten aspectes, com l'ús de majúscula o minúscula inicial, que han estat polèmics històricament.

L'article determinat en la toponímia catalana

L'article dels topònims en la normativa

La normativa lingüística vigent indica que en català l'article determinat segueix les normes generals sobre l'ús de la majúscula i la minúscula, de les contraccions amb les preposicions i de l'apostrofació.

Aquest és el criteri que ja trobem en el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932):

«**pirinenc -a** *adj.* Relatiu o pertanyent als Pirineus».

«**empordanès -esa** *adj. i m. i f.* De l'Empordà».

I que manté el *Diccionari de la llengua catalana* (2a ed., 2007):

«**urgellenc -a** *1 adj. i m. i f.* Natural de l'Urgell, o del Pla d'Urgell, o de la Seu d'Urgell».

Actualment aquest aspecte de la normativa s'exposa de manera detallada a l'apartat 7.1.2.i de l'«Ortografia», *Gramàtica de la llengua catalana* (versió provisional):

«7.1.2. *La funció distintiva de la majúscula*

»Les majúscules amb *funció distintiva* singularitzen un mot per la seva pròpia naturalesa. S'escriuen amb la inicial en majúscula els casos següents:

[...]

»i) Topònims i corònims: **Tortosa**, **Puigcerdà**, **la Safor** [...].

Els articles, les preposicions i les conjuncions que fan part dels topònims i corònims catalans o catalanitzats s'escriuen en minúscula: *Vilanova i la Geltrú*, *Castellar de n'Hug*, *Sant Llorenç prop Bagà*, *el Caire*, *la Manxa*.»

Quant a l'ús de l'article determinat en les contraccions, vegeu els apartats 4.1 i 4.2 de l'«Ortografia», *Gramàtica de la llengua catalana* (versió provisional).

D'acord amb aquest criteri, totes les resolucions i dictàmens sobre toponímia de l'IEC segueixen aquestes directrius normatives, com podem comprovar en els documents publicats: «Llista dels noms dels municipis del Principat» (1990: 85-118); «Topònims de les Illes Balears» (1990: 119-129); «L'ús de l'article en els noms de les comarques del Principat» (1990: 131) i «Els hidrònims precedits de l'article femení que no porten genèric» (1996: 166-169).

En català, l'ús de majúscula inicial en l'article dels topònims correspon a una pràctica antiga que avui pot semblar llunyana i anacrònica, però que encara s'escola en els nostres textos («Aquest vídeo es va fer per encàrrec del Districte de Les Corts.») i que van utilitzar estudiosos com Joan Coromines (veg. l'entrada *La Bisbal* de *l'Onomasticon Cataloniae* III, 21b25) i, sobretot, Enric Moreu-Rey, que potser en va ser el màxim exponent i defensor:

«Sembla desencertat l'antic acord de la Secció Filològica de l'IEC [...] de recomanar la minúscula per iniciar topònims com *La Bisbal*, *Les Piles*, considerant —erròniament— com un article la primera partícula d'aquests noms propis.» (MOREU-REY 1999: 199)

Aquest criteri resultava contradictori amb el sistema ortogràfic normatiu i s'allunyava del funcionament real de la llengua, tant des del punt de vista oral com històric, per la qual cosa les editorials, els mitjans de comunicació i les principals institucions han adoptat i segueixen els criteris normatius de l'IEC (veg. INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA 1985: 44-45).

Solament en el cas de l'article salat, s'escriu amb majúscula inicial —i aglutinat amb el substantiu— en aquelles àrees en què ja no és viu (*Sant Martí Sarroca*¹ o *Sant Cugat Sesgarrigues*), mentre que es manté el criteri general a les zones on és viu o ho ha estat fins fa poc (*sa Riera* [Begur] o *s'Encalladora* [Cadaqués]) (RABELLA 2009: 152-153).

Consideracions generals sobre l'ús de l'article determinat en la toponímia catalana

L'ús de l'article en la toponímia catalana és un tema molt interessant i complex des del punt de vista lingüístic, que als darrers anys ha generat força treballs específics (veg. Joan Anton RABELLA: «L'article i el nom propi» [2006]; Josep MORAN: «L'article en els topònims: teoria i pràctica» [2007]; Abelard SARAGOSSÀ: «L'article en la toponímia» (2010) i Joan Anton RABELLA: «L'article en la toponímia» [2011]).

Des del punt de vista metodològic —i encara que pugui semblar una obvietat—, hem de tenir ben present que la llengua escrita és una convenció que té la finalitat de reproduir la llengua parlada, de manera que cal anar amb compte de no atorgar al codi escrit una preponderància que pugui arribar a modificar els noms propis. Ras i curt: les convencions no poden canviar els topònims.

D'acord amb aquest principi, en català no podem mantenir l'article determinat dels topònims amb la inicial amb majúscula perquè, a més de no seguir la normativa ortogràfica, provocaria l'aparició de formes escrites factícies, que contradirien les solucions lingüístiques reals i que podrien generar formes errades. En aquest sentit, sembla força evident que la millor opció possible és que la llengua escrita reproduïxi, sense complicar el sistema gràfic, les contraccions entre l'article i les preposicions que fa la llengua parlada de manera regular:

1. Els topònims que exemplifiquen aquest treball provenen del *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* (2009), que es va elaborar amb la finalitat d'unificar l'ús públic i social de la toponímia catalana i que, a partir de la publicació, ha esdevingut l'obra fonamental de consulta sobre la toponímia de Catalunya.

Vaig **al** Bruc i no *Vaig **a El** Bruc
 Va passar **pel** Molar i no *Va passar **per El** Molar

Ja que la pronúncia és [əl 'βruk] i no [əəl 'βruk] i [pelmo'la] i no [perel mo'la].

Així mateix, si es provés d'adaptar el sistema gràfic per reflectir-ne la pronúncia, es provocaria l'aparició d'alguna solució gràfica poc habitual i la proliferació, doncs, de formes més complicades des del punt de vista ortogràfic, com la combinació d'*El* en lloc de *del*:²

*La conca **d'El** Segre

I també es generarien solucions inadmissibles ortogràficament, com *p'El:

*Va passar **p'El** Molar

Des del punt de vista més estrictament teòric, Marie-Noëlle Gary-Prieur (1994) i Josep Moran (2009) diferencien dos tipus d'article davant de topònim: el que precedeix el nom d'algunes poblacions —que denominen *idiosincràtic* o *intrínsec*— (com *el Vendrell*) i el que porten els noms de caràcter geogràfic (com *la serra del Cadí*), que té un caràcter gramatical o sintàctic i que determina el nom comú que generalment acompanya el que, de manera més precisa, és el nom propi de lloc. Si tenim en compte la variabilitat i l'extensió dels noms descriptius associats als topònims, l'ús de l'article amb la inicial amb majúscula davant de tots els topònims faria molt més feixuc el sistema gràfic, mentre que, si es provés de diferenciar tots dos tipus d'article, es complicaria la regularització de la informació.

La preservació de l'article determinat en els topònims

Des del punt de vista toponomàstic, cal respectar l'ús de l'article determinat en els topònims que en porten històricament. Aquest és un aspecte fonamental i, alhora, complex, ja que no es pot saber apriorísticament si un topònim porta article o no a partir de criteris estructurals, sinó que l'ús depèn de l'evolució històrica específica de cada topònim concret, com podem comprovar en els casos següents:

<i>l'Espluga de Francolí</i>	vs.	∅ <i>Esplugues de Llobregat</i>
<i>el Pinell de Brai</i>	vs.	∅ <i>Pinell de Solsonès</i>
<i>el Pont de Suert</i>	vs.	∅ <i>Pont de Molins</i>
<i>el Prat de Llobregat</i>	vs.	∅ <i>Prat de Comte</i>

Aquests exemples demostren que l'article —la seva presència o la seva absència— és una característica significativa de la identitat del topònim, de manera que tant la supressió com l'addició innecessària implicaria canviar el nom propi. Actualment no solament trobem exemples de supressió de l'article en topònims que en porten, **Hospitalet de Llobregat* en lloc de *l'Hospitalet de Llobregat* o **Figueró* en lloc de *el Figueró* (i encara més freqüents quan els topònims figuren en llistes, com **Seu d'Urgell* en lloc de *la Seu d'Urgell*), sinó que també existeix la tendència a afegir-lo en topònims que no en tenen, com en el cas d'*Alforja* o *Arbolí* (Ramon AMIGÓ 2011: 164).

2. La solució *d'El* quedaria circumscrita a la combinació de la preposició amb topònims exògens, com *El Salvador*. De la mateixa manera no s'aglutina amb la preposició *per*: *per El Salvador*. Cal recordar que els topònims exògens no adaptats mantenen l'article amb majúscula: *Le Havre*, *Los Angeles*, *Les Houches*, etc.

«[...] la ràdio nacional de Catalunya que afegeix l'article definit davant de la paraula Arbolí. [...] Hem observat que alguna vegada [...] també afegeix l'article a la població d'Alforja, indegudament».

Una pràctica molt estesa precisament en els determinatius geogràfics, en què sovint veiem com topònims del tipus *Sant Boi de Llobregat* es converteixen en **Sant Boi del Llobregat*.

L'ús de l'article determinat en la hidronímia

La hidronímia presenta dues de les característiques més rellevants de l'ús de l'article en la toponímia catalana: d'una banda, històricament els noms dels rius principals no incorporen el nom descriptiu i, de l'altra, hi ha un nombre significatiu d'hidrònims que porten l'article definit femení.

En el primer cas, cal tenir en compte que inicialment els cursos fluvials majors, el que avui denominaríem *rius*, es designaven sobretot amb el terme *flum* (del llatí *FLUMEN*; *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, IV, 57-61), que en la documentació catalana medieval trobem ben documentat amb les formes *flum/flom*:

1. En aquest cas, l'addició incorrecta de l'article (LA) va provocar una correcció espontània de la retolació viària.

“en la terra de **flum** Jordà” *Homilies d'Organyà*, p. 123 [s. XIII].

“lo **flom** de Lobregat ves orient” *Commemoracions de Pere Albert*, p. 180 [s. XIII].

“sobre lo **flom** appellat Tigris” Francesc EIXIMENIS, *Dotzè del Crestià*, p. 79 [s. XV].

“puje tot **flum** de Noguera amunt” Document de Rialb de 1519 [s. XVI].

El terme *flum* es va deixar d'emprar com a nom descriptiu després de l'edat mitjana, si bé s'ha conservat com a nom propi en alguns hidrònims, com el *Flamisell* (documentat *Flumicello* al segle IX, que correspon a un derivat diminutiu de *FLUMEN*). L'existència d'hidrònims similars en altres llengües romàniques (com el *Río Flumen* a Osca) confirma l'extensió i la vitalitat antiga d'aquest terme llatí i que no és una característica exclusiva de la llengua catalana.

En molts casos, quan *flum* va perdre vitalitat, no es va substituir pel substantiu *riu* perquè aquest s'aplicava antigament a cursos hidrogràfics menors. Aquesta situació permet explicar per què molts hidrònims que avui designaríem amb els termes *barranc*, *torrent* o *riera* presenten històricament el nom *riu*, un ús que encara ara pot provocar estranyesa, ja que hi ha un gran contrast entre el nom —per exemple, *riu de Set*— i una realitat que no hi concorda, perquè, segons els nostres paràmetres, no hi ha ni hi ha hagut mai cap *riu* sinó un curs fluvial pràcticament inexistent. D'acord amb aquest ús històric, actualment molts cursos menors i estacionals presenten el terme *riu* (*riu Corb*, *riu Fred*, *riu Sec*, *riu Tort*, etc.), que a vegades s'ha acabat aglutinant amb el nom propi a partir d'una apòcope, com en *el Ridaura*, *el Rissec* o *el Ritort*.

Aquests casos demostren que l'article dels hidrònims correspon al que inicialment determinava el nom descriptiu (*el riu Tort* → *el Ri(u)tort* → *el Ritort*), que generalment s'ha mantingut en els cursos menors, però que, com indicàvem, es va elidir en els hidrònims principals: *l'Ebre*, *el Llobregat*, *el Segre*, *el Ter*, etc. (fins i tot en algun hidrònim menor, possiblement per la influència dels noms dels rius principals, s'ha arribat a perdre el descriptiu, com en el cas de *el Brugent*, del qual, però, encara trobem la forma antiga en la toponímia, *Riubrugent*, que és el nom d'un mas de Sant Feliu de Pallerols).

D'acord amb aquesta informació, cal respectar escrupolosament l'ús de l'article en els hidrònims, de la mateixa manera que cal respectar la presència o l'absència del nom descriptiu (no solament *riu*, sinó també *barranc*, *clamor*, *llau*, *riera*, *torrent*, etc.) en la denominació genuïna, que, com ja hem apuntat, no es pot conèixer apriorísticament sinó que depèn de l'evolució històrica de cada hidrònim concret:

<i>el Segre</i>	i no	* <i>el riu Segre</i>
<i>el Cardener</i>	i no	* <i>el riu Cardener</i>

[En aquests casos, les formes amb *riu*, **el riu Segre*, solament es consideren variants orals i, per tant, no les faríem servir en una publicació d'un registre formal.]

Però:

<i>riu Corb</i>	i no	* <i>el Corb</i>
<i>riu Negre</i>	i no	* <i>el Negre</i>

La segona característica més remarcable de la hidronímia catalana és l'existència de noms femenins, com *la Muga*, *la Noguera Ribagorçana*, *la Tet*, *la Tordera*, *la Valira*, etc. El gènere d'aquests noms prové del terme descriptiu elidit, generalment *ribera* o *aigua*—si bé n'hi ha molts d'altres, com *clamor*, *llau*, *rasa*, *riera*, etc.—, que encara continuen vius en alguns hidrònims: *aigua de Llinars*, *aigua de Valls*, *ribera d'Alp*, *ribera de Boldís*, etc.

En aquests casos, cal tenir una cura especial i no afegir tampoc el nom genèric *riu* a l'hidrònim (com **el riu Noguera Pallaresa* en lloc de *la Noguera Pallaresa*), com veiem que encara fan sovint els mitjans de comunicació (una pràctica, però, que s'ha esmenat en la retolació viària de les Nogueres).

Els noms descriptius en la toponímia catalana

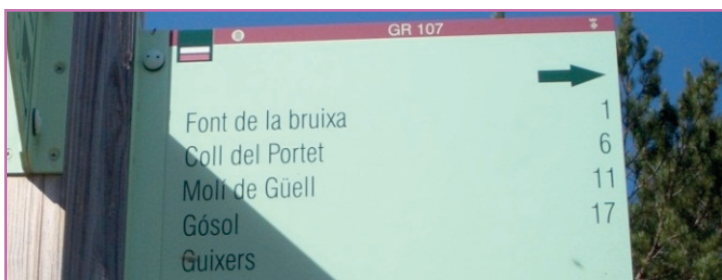
L'ús de la majúscula en els substantius descriptius

Els substantius de caràcter descriptiu que acompanyen els noms propis de lloc—tant si es tracta de poblacions com d'accidents geogràfics— es regeixen, com ja hem vist en el cas dels articles definits, pels mateixos criteris generals d'ús de la majúscula i la minúscula de la normativa lingüística:

«7.1.2. La funció distintiva de la majúscula

«Les **denominacions genèriques** que, de vegades, acompanyen els noms geogràfics **també s'escriuen en minúscula**, excepte si aquestes denominacions han passat a formar part del mateix topònim: *l'avinguda Diagonal, la mar Roja, el delta de l'Ebre, l'estany Rodó, la plaça del Diamant, la ronda de Dalt, el raval de Santa Anna* (però *Mas de Barberans, el Pont d'Armentera*).»

D'aquesta manera, doncs, escrivim *puig de l'Àliga, riu de Cabó* o *monestir de Lavaix* perquè els noms comuns *puig, riu* i *monestir* conserven el seu valor descriptiu, ja que es tracta realment d'una muntanya, un curs fluvial i un edifici religiós d'unes característiques determinades.

Aquest criteri, a més, permet diferenciar si un substantiu manté el seu valor descriptiu originari (amb minúscula inicial) o si no conserva el seu valor genèric i forma part del nom propi (amb majúscula inicial):

Mas de Barberans no és un *mas* sinó un municipi
mas de la Noguera sí que és un edifici

el Pont d'Armentera no és un *pont* sinó un municipi
el pont del Diable sí que és un pont

2. Les confusions sobre el valor dels noms comuns que formen part dels topònims pot arribar a afectar el nom propi (*Font de la Bruixa*).

Encara que la majoria de topònims presenten una gran regularitat en l'ús dels noms descriptius, hem de tenir en compte que la toponímia és un camp molt ampli, on també hi ha casos en què no resulta tan nítid poder determinar si el substantiu conserva el valor descriptiu inicial o si s'hi ha produït un procés de toponimització. En aquesta situació de dubte, quan podem considerar que el nom ha perdut el seu valor descriptiu o que aquest solament és viu en un àmbit local reduït, escriurem excepcionalment el substantiu amb la inicial majúscula, com en *la Bora Gran* o *la Crosa de Sant Dalmai*, perquè els termes *bora* i *crosa* per referir-se respectivament a una cova i a una depressió orogràfica resulten avui pràcticament desconeguts per a la major part de la població.

Un cas diferent són els noms de les entitats que tenen una denominació oficial, com *Parc Natural de la Serra del Montsant, Centre d'Interpretació Ambiental de Toirigo, Parc Tecnològic del Vallès* o *Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa*, en què escrivim amb majúscula inicial tots els elements nominals.

La preservació dels substantius descriptius

Un altre aspecte remarcable és que, malgrat que habitualment els topònims porten un nom descriptiu, en català també hi ha força casos de noms propis de lloc que no van acompanyats d'un nom genèric (veg. INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA, 1985: 51-52), com en el cas, que analitzàvem anteriorment, del nom dels rius principals (*el Francolí, la Tordera*, etc.).

De la mateixa manera que hem de respectar la presència o l'absència de l'article perquè forma part del nom propi i perquè, si es canviés, suposaria modificar el topònim (**el Pont d'Armentera** però Ø *Pont de Molins*, **el Prat de Llobregat** però Ø *Prat de Comte*, etc.), cal respectar l'ús del substantiu descriptiu, és a dir, que no es pot ni suprimir, ni afegir ni canviar.

És possible que en català l'absència de nom genèric sigui més habitual que en altres llengües romàniques, sobretot en l'oronímia. En aquest camp, encara que hi ha topònims que presenten una situació de vacil·lació (**pic de Peguera** vs. *el Peguera* o **pic de Comaloforno** vs. *el Comaloforno*),

tenim molts noms en què la forma històrica d'ús general no porta nom descriptiu: *la Ballestera*, *Besiberri Nord*, *Caro*, *el Cavall Bernat*, *el Corronco*, *els Encantats*, *la Falconera*, *el Pa de Sucre*, *Tumeneia*, *el Vulturó*, etc.

Concretament, en l'oronímia podem distingir dos tipus de topònims que no presenten descriptiu geogràfic: d'una banda, els noms de caràcter simbòlic o creats per motius llegendaris o metafòrics, com *els Encantats* (per una llegenda) o *el Pa de Sucre* (per una semblança formal), i, de l'altra, els noms que inicialment devien anar acompanyats d'un nom genèric geogràfic —com ja hem vist en els hidrònims— que posteriorment es va elidir. Precisament el valor singular i representatiu del nom propi ha de ser un dels motius principals de la pèrdua del descriptiu, ja que, pel seu valor unívoc, aquests noms es devien convertir en uns elements coneguts i determinats per ells mateixos. En els orònims sovint desconeixem completament el descriptiu elidit:

la (serra? roca?) de la Ballestera
el (pic? tuc?) de Besiberri
el (pic? puig?) del Pedraforca

Aquest darrer cas, a més, ens permet explicar el que podrien semblar incongruències de gènere: per exemple, per què és masculí (*el Pedraforca*) un topònim format per dos elements femenins (*pedra* i *forca*), ja que ha estat el descriptiu el que n'ha marcat el gènere (per això suposem que el nom genèric havia de ser *pic* o *puig* i no *pica*), com ja hem vist que també succeeix en els hidrònims (en el cas de *la Tet*, per exemple, la documentació demostra que era una *ribera*: «vuy la anomènan *la ribera de la Tet*, en lo nostro vulgar» [COMTE, Francesc, 1995: 268, 4]).

Així podem considerar que els orònims que avui no van acompanyats d'un substantiu descriptiu generalment corresponen a elements geogràfics molt significatius, que són ben coneguts per la població, de manera que no necessiten cap terme de presentació: si parlem de *el Pedraforca* (com de *l'Ebre*), ja se sap a què fa referència el nom, i l'absència de descriptiu no genera cap ambigüitat (també trobem aquest procés en l'exonímia, *el Cerví*, *l'Eiger*, *l'Annapurna*, *el K2* o *l'Aconcagua*, i el retrobem en altres llengües romàniques, com en francès o italià, *Grandes Jorasses*, *La Meije*, *Catinaccio* o *Marmolada*).

Bibliografia

AMIGÓ, Ramon. «L'article definit en els noms de lloc». A: *Espigoladures onomàstiques*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, p. 163-167.

COMISSIÓ DE TOPONÍMIA DE CATALUNYA. *Criteris per a la toponímia d'àmbit municipal*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2006.

COMTE, FRANCESC. *Il·lustracions dels comptats de Rosselló, Cerdanya i Conflent*. Barcelona: Curial, 1995. (Biblioteca Torres Amat; 16).

COROMINES, Joan [et al.]. *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial, 1989-1997. 8 v.

—. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial, 1995-2001. 10 v.

FABRA, Pompeu. *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edhasa, 1932.

GARY-PRIEUR, Marie-Noëlle. *Grammaire du nom prope*. París: Presses Universitaires de France, 1994.

- INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA. *Toponímia i cartografia. Assaig de sistematització*. Barcelona, 1985.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. «Llista dels noms dels municipis del Principat». A: *Documents de la Secció Filològica I*. Barcelona: IEC, 1990, p. 85-118.
- . «Els hidrònims precedits de l'article femení que no porten genèric». A: *Documents de la Secció Filològica III*, Barcelona: IEC, 1996, p. 166-169.
- . «Topònims de les Illes Balears». A: *Documents de la Secció Filològica I*. Barcelona: IEC, 1990, p. 119-129.
- . «L'ús de l'article en els noms de les comarques del Principat». A: *Documents de la Secció Filològica I*, Barcelona: IEC, 1990, p. 131.
- . *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: IEC, 2007. També disponible en línia a: <<http://dlc.iec.cat/>> [Consulta: 2 maig 2012].
- . *Gramàtica de la llengua catalana* (versió provisional) [en línia] <<http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>> [Consulta: 19 abril 2012].
- MORAN, Josep. «L'article en els topònims: teoria i pràctica». *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*. [Barcelona], núm. 106-107 (2007), p. 126-133.
- . *Característiques del nom propi*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2009. (Treballs de l'Oficina d'Onomàstica; 16).
- MOREU-REY, Enric. *Els nostres noms de lloc*. 2a ed. Palma: Moll, 1999.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. 2a ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2009. També disponible en línia a: <<http://www20.gencat.cat/portal/site/territori/menuitem.dbf7b17bb47cda345f13ae92b0c0e1a0/?vgnnextoid=32f04413c1548210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=32f04413c1548210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>> [Consulta: 2 maig 2012].
- RABELLA, Joan Anton. «L'article i el nom propi». *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes* [Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat], vol. LIII (2006): Homenatge a Joseph Gulsoy 1. p. 215-230.
- . «L'article literari i l'article salat: variable diatòpica o diastràtica?». A: PÉREZ SALDANYA, Manuel; MARTINES, Josep (ed.). *Per a una gramàtica del català antic*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2009, p. 151-161.
- . «L'article en la toponímia». A: *La toponomàstica de les illes del Mediterrani occidental*. València; l'Alguer: Denes, 2011, p. 287-295.
- SARAGOSSÀ, Abelard. «L'article en la toponímia». A: *XXXIV Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2010, p. 611-643.